NYCKELHARPAN

3

2015

Föreningen Nyckelharpans medlemstidning

Nyckelharpan
Föreningen Nyckelharpans medlemstidning
Nr 3 av 4, 2015. Årgång 30
ISSN 1401-2936

Ansvarig utgivare Jacob Höglund.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej publiceras utan medgivande från redaktionen.

Personer på fotografier anges från vänster, uppifrån och ned samt radvis bakifrån.
Material till nästa nummer bör vara redaktionen tillhanda senast den 8 december.

Föreningen
Organisationsnummer 802011-4289
Plusgiro 491 82 94-2.
Medlemsavgift 120 kr per kalenderår
www.nyckelharpan.org

Redaktör: Sven Stormdal

Styrelse och fasta medarbetare
Ordförande: **Jacob Höglund**
jhglund@gmail.com, 070-425 01 26
Vice ordförande, harpbygge, hemsida: **Bo Nilsson**
harpa@bonilsson.se, 0722-350 360
Kassör: **Kerstin Königsson** 070-298 72 27
kerstin.mormor@gmail.com
Sekreterare: **Kerstin Kåverud**
kerstin@sjobod10.se, 070-399 92 98
Ledamot: **Per-Ulf Allmo**
per-ulf@allmo.se, 070-315 69 16
Ledamot: **Ulf Kölzow**
ulf@skarabe.se
Ledamot: **Magnus Holmström**
umemagnus@gmail.com

Framsidan
Ingrid Viklund, årets vinnare i bygge av gammelharpa.
Foto: Clara Danelid

eo digital ab
är Föreningen Nyckelharpans sponsor i form av generösa villkor för tryckningen.

September

Jag är sommarbohuslänning (se även annan plats i tidningen). Med det menas att jag varje år tillbringar ett par tre veckor på en ö mellan Orust och fastlandet. Jag har alltid med mig både harpa och fiol och tillbringar en hel del tid i friggeboden där jag kan spela så mycket som jag vill utan att störa andra.

Det är alltid så att jag har med ett gäng låtar som jag vill öva på och lära mig att spela bättre. Eftersom jag bor och har mina rötter i Uppsala så är det mest Upplandslåtar men efter ett tag så börjar jag alltid pilla med Bohuslåtar och de spelar jag nästan aldrig hemma.

Har funderat en del på det där. Hänger musiken och landskapet ihop? Säger musiken något om landskapet dess natur och"folkynne" som man ju ofta hävdade under den tiden då mycket av folkmusiken upptecknades, i slutet av 1800 och början av 1900-talet. Kan musicerandet verkligen inspireras och påverkas av den omgivande naturen?

Min personliga åsikt är att det mesta av det där med "folkynnet" och att landskapsdialekterna skulle vara givna av naturen eller landskapet är nys. Jag lutar nog åt att det mer handlar om skickliga och inflytelserika spelmän än något annat som gör att vi kan tala om folkmusikaliska dialekter. Men hur som haver blir jag inspirerad av den lokala traditionen var än jag befinner mig. Det är ju faktiskt kul att kunna en del Orustlåtar när man är i Bohuslän, en och annan Bingsjölåt i Bingsjö och som Upplänning vill man naturligtvis också tillhöra "Upplandstraditionen".

Från och med detta nummer hälsar vi Sven Stormdal välkommen som redaktör för tidningen. Vi hoppas han kommer att trivas med uppdraget. Material till tidningen kan i fortsättningen skickas till sven.stormdal@gmail.com samtidigt som man cc.ar till jhglund@gmail.com.
Jacob Höglund

Folkdans- och folkmusik i kyrka och på storgård

Första söndagen i juli firas den s.k. Flors´n-dagen i Burs socken på södra Gotland. Gotlands spelmansförbund arrangerar tillsammans med Gotländska folkdansringen en dans- och spelstämma som inleds med en folkmusikkonsert i Burs medeltidskyrka. I år var kyrkan välfylld och programmet synnerligen uppskattat. Som speciella gästartister hade vi en av Gotlands duktigaste harpospelmän, Bengt Olsson som ackompanjerades av sin son Björn. Tillsammans kallar de sig "Farozon"(!). Förutom dans- och spel av några av öns grupper fick vi höra en fantastisk tolkning på orgeln av den kända Gotlandspolskan "Blinde Hans polska". Kantor Åsa Nilsson arrangerade och spelade. På bilden "Farozon" i speltagen på stämman på storgården utanför kyrkan.
Jan Lundqvist

Föreningen Nyckelharpan

Nya medlemmar

Sedan förra numret kan föreningen glädjas åt följande nya medlemmar:

Mikael Holmgren, Uppsala
Ralph Härnklo, Karlskoga
Marianne Sparrman, Österbybruk
Carin Törner, Stockholm
Mikael Holmgren, Uppsala
Wes Peterson, USA
Kirsty Money, Halifax, NS, Canada
Inger Lise Loeland, Fredrikstad, Norge

Du som redan är medlem:
Tänk på att prata med spelkompisar och andra harpintresserade om föreningen. Fler vill säkert få vår nya tidning och möjlighet till kurser och att få känna trevligt nyckelharpspelande folk!

Lokala representanter

Föreningen nyckelharpan har traditionellt haft sin medlemsbas i Stockholmsområdet och det har tidigare varit naturligt att de flesta föreningsaktiviteterna har försiggått i just detta område. Sen en tid tillbaka är det emellertid föreningens uttalade policy att sprida verksamheten inte bara inom Sverige utan även utomlands. Vår ambition är att i första hand göra föreningen till en rikstäckande förening för nyckelharpsrelaterad verksamhet. Som ett led i detta arbete försöker vi att hitta lokala representanter i de olika delarna av Sverige och utomlands. Ni finner en lista på personer och deras geografiska tillhörighet här nedan. Vänd er till dessa om ni lokalt vill anordna något som har med nyckelharpa att göra. Föreningen kan erbjuda ekonomiskt bidrag mot att arrangören bidrar med text och bild om aktiviteten till tidningen. Skicka förfrågan till styrelsen och diskutera med din representant om du har lokala planer. Om det inte finns en lokal representant där du bor är du naturligtvis välkommen att vända dig direkt till styrelsen. Vi söker naturligtvis också personer i de områden som saknar lokal representant och som vill vara det. Hör isf av dig till styrelsen.

Dalarna	Olle Plahn	plahn.olovelia.com
Bohuslän	Paula Holmgren	paula.holmgrenmail.com
Skåne	Patrik Dahlin	patrik.dahlin@anticimex.se
Gotland	Jan Lundqvist	jan@snausarve.se
Kalmar	Lars Lithén	lars.lithenmail.com
Närke	Conny Eriksson	connye.knafver@gmail.com

Hej medlem,
Du har väl inte glömt bort att Du när som helst kan ställa din fråga om harpskötsel , harpbygge, strängar mm till föreningen
Skicka epost till **harpa@bonilsson.se**
så kommer svar inom kort direkt till dej, och publiceras även i nästa nummer.
Fler kanske funderar på just din fråga!

Gillestipendiet 2015

En koncentrerad stipendiat, Jakob Grunditz, spelar upp från scen. Foto Esbjörn Hogmark.

Gillestämman den 6 juni i Österbybruks hembygdsgård var den 4:e i ordningen, till minne av Hasse Gille. ”En intim och mysig stämma”, som en deltagare uttryckte det. Att det kunde varit några grader varmare tycktes inte bekomma spelmännen alls. Den inspirerande allspelsledaren Åsa Hogmark satte full fart på allas fingrar före scenframträdandet, som inleddes som sig bör av Österby spelmän. Buskspel både utom- och inomhus gladde publiken.

Gillestipendiet 2015, att få gå ungdomskursen på ESI Tobo, tilldelades 14-årige Jakob Grunditz från Uppsala. Så här löd motiveringen:

”Jakob är en spelglad musikant som har spelat nyckelharpa sedan han var 9 år. Han ägnar mycket tid åt låtspelet och spelar med både i Upplands låtverkstad och i en grupp på musikskolan. Han är en nyfiken och vetgirig person som vill veta mer och gärna lyssnar till berättelser om spelmännen och deras låtar.

Vi gratulerar Jakob till Gillestipendiet 2015 och önskar honom lycka till med sitt spel.”

Här en behövlig uppmjukningsövning på årets Knavertorka-kurs på ESI. Alltid bra att lära känna varandra.
Från vänster: Christina Lövgren, Michael Nordstedt, Minamako Orikasa, Bo Nilsson, Hama Watanabe och Lennart Pettersson.
Foto Åsa Borehed.

Den 41:a Nyckelharpsstämman i Österbybruk

Helgen före midsommar, som i år inföll den 13-14 juni, är det sedan 41 år tillbaks årlig nyckelharpsstämma i Österbybruk. Numera arrangeras stämman av bröderna Esbjörn och Sture Hogmark i samarbete med bland annat Eric Sahlströminstitutet i Tobo och Föreningen Nyckelharpan.

Till årets stämma hade ett antal förändringar och nymodigheter jämfört med tidigare år införts. Denna gång började det hela med förstämma på fredagskvällen. Själva stämmodagen, på lördagen den 13, bjöd på ett späckat program med nyckelharpsutställning och sedvanlig bedömning av inlämnade instrument, scenprogram, olika kurser, kyrkokonsert, spel till dans, pubkonsert och förstås buskspel både inom och utomhus. Scenprogrammet med utkorandet av årets vinnarharpor skedde i år inne på gården framför herrgården och utställningen hade flyttat tillbaka till det norra galleriet. Detta innebar en geografiskt mer samlad stämma än vad som kunnat erbjudas de senaste åren. Att värdshuset Gammeltammen under hela stämman tillhandahöll en uteservering med öl och vin bidrog naturligtvis till att översikten och gemenskap mellan stämmodeltagarna ökade jämfört med tidigare. Det vackra, om än lite kylslagna, vädret var också en bidragande orsak till en mycket lyckad stämma.

Detta nya mer sammanhållande koncept kan förhoppningsvis leda till att Österbystämman återfår något av sin forna popularitet. Deltagarantalet i år var inte på något sätt dåligt men antalet besökare är ju, liksom på andra stämmor i landet, långt ifrån vad det var under de år som ”folkmusikvågen” svallade som värst. Stämman i Österbybruk är en av de få i landet helt tillägnad nyckelharpan, även om andra instrument naturligtvis är välkomna. Föreningen Nyckelharpan vill även framgent pusha för att nyckelharpister från när och fjärran kan träffas i Österbybruk i juni. Se till att boka ”helgen innan midsommar” tidigt och väl mött i Österby 2016.

Text Jacob Höglund. Foton Esbjörn Hogmark

Prova-på-spel med Bart Brasher från Seattle, med barnen Emmet och Alice. Bart startade ANA, American Nyckelharpa Association.

Åsa Hogmark leder spelmanståget.

Allspelet leds av Sture Hogmark framför herrgården.

Kurs i Ceylon Wallinlåtar

Lördagen den 5/12 2015 kl. 9-15 ordnar föreningen en kurs i låtspel i tradition efter Albin Wallin och hans söner Ceylon och Henry.

Lärare är riksspelman Sture Hogmark (avancerad grupp) och Jacob Höglund (nybörjare). Platsen är Fyrisgården i Uppsala (se karta). Fyrisgården ligger ca. 20-30 min gångväg från Uppsala central. Det finns parkering i närheten. Vi börjar med fika och instrumentstämning kl. 9 och själva kursen startar kl. 9.30.

I kurspriset ingår fika men lunch intas på egen bekostnad. Det finns flera restaurangalternativ i närheten och möjligheter att äta medhavd lunch på stället.

Anmälan skickas per e-post till jhglund@gmail.com senast den 21/11. Kostnad 250:-, ange vilken nivå du vill gå kursen.

David Eriksson spelar upp på Ingrid Wiklunds vinnarharpa, en kontrabas.

Årets mästarbyggarträff 11-12 juni och 2015 års vinnarharpor

I år träffades vi harpbyggare som vanligt på ESI. Årets tema var hur skall man tillverka ett lock på gammalt vis medelst hyvling ur en stock. Ska insidan eller utsidan hyvlas först? Vilka verktyg ska man ha till hjälp och vilken tid kan det ta. Väl i den intensiva verkstaden sattes alla på prov, med mycket bra resultat. Byggarkursen som alltid arrangeras av Esbjörn Hogmark och är mycket omtyckt. Även om du inte är byggare, så är det trevligt att vara med, du är välkommen!

Vid stämman i Österbybruk, som alltid är i helgen före midsommar, korades i år vinnarna Ingrid Wiklund i gammelharpsklassen med sin kontrabas och Sven Bergman i klassen kromatisk 3-radig nyckelharpa.

Bo Nilsson

Jag heter Ingrid Viklund och är född och uppväxt i Sundsvall och Stigsjö i södra Ångermanland.

Efter några år i Umeå hamnade jag i Falun och bor sedan 20 år tillbaka i en äldre järnvägsstation mellan Falun och Borlänge.

Jag arbetar mest med konst och hantverk, grafik vid Falu konstgrafiska verkstad, textilskulptur (tovning), konstgrupper för barn samt konst och skapande inom äldreomsorgen.

Nu har jag just avslutat den tvåårigа distanskursen i nyckelharpsbygge vid ESI i Tobo. En mycket bra och innehållsrik kurs som varvat teori och praktik och med Esbjörn Hogmark som inspirerande och kunnig lärare.

Under första året byggde vi gammelharpor, jag valde kontrabasharpa som passar riktigt bra för låtar från Dalarna och Norrland. Vi började med att studera äldre harpor, dels de som finns på ESI samt bilder för att göra egna ritningar. Gammelharporna har sett olika ut men har en mycket vacker form med den höga välvningen av locket. Harporna från kursen är i ett stycke av gran, urholkad kropp och framtäljd hals. Lek och leklåda i björk, stämskruvar och stränghållare i lönn. Vi fick hjälp av Esbjörn med grovsågning och urborrning men i övrigt är harpan tillverkad med handverktyg.

Varför blev det nyckelharpa egentligen? Det började när äldsta dottern bytte från fiol till nyckelharpa i musikskolan. Jag spelar lite fiol sedan tidigare och nu blev det möjligt att pröva ett nytt instrument. Det tar lite längre tid att lära sig när man är vuxen, men jag har nu spelat några år och spelar med Nyckelharporna i Falun.

Tanken på att bygga en egen harpa dök upp efter ett tag.

Att lära sig ett nytt hantverk är alltid en spännande utmaning, så efter att ha funderat något år så anmälde jag mig till byggkursen.

Nu är det bara att arbeta vidare och lära sig ännu mer. Skaffa lite mer verktyg och virke och försöka få ut större delen av maskinparken ur köket som hittills fungerat som ”snickeboa”.

Men jag tror ändå att det bästa med nyckelharpsbyggandet är alla trevliga människor man möter som är intresserade och uppskattar hantverket.

Ingrid Viklund, vinnare i klassen gammelharpa

Foto: Bo Nilsson

Foto: Bo Nilsson

Sven Bergman, Falun, vinnare i klassen kromatisk 3-radig nyckelharpa.

Esbjörn har också klarat av uppgiften. Ett lock har kommit till världen.

Ingrid Wiklund provar och hugger ut insidan. Ylva Fernros studerar.

Kjell Lundwall gröper ur ett ämne, kan detta bli ett lock?

Olle Plahn kommer igång, med insidan. Chihiro Ito beundrar i bakgrunden.

Åsa Hogmark och Sven Bergman vid lägerelden.

Foto Esbjörn Hogmark. Text Bo Nilsson.

Kurs på Hogloftet

I sommar var det äntligen klart: Vårt stora partyrum i övervåningen på vårt 20 m långa uthus. Vad skulle vi ha lokalen till och vad skulle den ha för namn? Hur många gånger har vi inte fått den frågan från våra bekanta! Svaren har alltid varit svävande.

Under en bordtennismatch mellan Åsa och mig just i det här rummet kläckte Åsa idén om ett namn som vi genast antog; Hogloftet.

Tidigt i våras kontaktades jag och min fru Åsa av Sandra Wong, musiklärare från USA. Sandra, som spelar både nyckelharpa och fiol, ville komma till Sverige med en grupp spelmän. De planerade att besöka dels ESI och dels några dalaspelmän samt givetvis Bingsjöstämman. Jag hjälpte henne med att lägga upp ett program och att ta fram en budget. Från början var det tänkt att det skulle komma minst 10-talet personer men vartefter som tiden gick reducerades antalet till 5 st. inklusive Sandra själv. Som vanligt när amerikanska spelmän kommer till Sverige vill man träffa de allra bästa och helst ville man ha Olov Johansson på fiol och David Eriksson på nyckelharpa. Givetvis minskade budgeten i motsvarande omfattning och vi flyttade evenemanget från Institutet i Tobo hem till oss i Gyllby där Åsa stod för maten. Samtliga spelmän var fiolspelmän men ville ha ett provapåpass på nyckelharpa. Det hela pågick i tre dagar, 26 tom 28 juni. Ditte Andersson som spelar både fiol och nyckelharpa kontrakterades som lärare under en heldag. För övrigt ville man att Åsa och jag skulle lära ut några vanliga Upplandslåtar och ge en introduktion i folkdans. Förutom spel och dans gjorde vi ett par resor runt Örbyhus. Vi besökte Österbybruk, Dannemora gruvor, Tobo och Eric Sahlströms grav och staty. Sista morgonen i Uppland ville ungdomarna se solen gå upp. Gissa om de var trötta när de kom till oss den morgonen. (Solen gick då upp ca 03.30)

Färden gick sedan vidare till Pers-Hans Ohlsson utanför Rättvik samt Björn Ståbi i Korskrogen utanför Ljusdal. Vi träffades också i Bingsjö. Vad vi förstått efteråt var alla mycket nöjda med sitt Sverigebesök. Kanske kommer någon av ungdomarna tillbaka för ett kursår på ESI.

Text och foto Esbjörn Hogmark.

Esbjörn Hogmark får Kungens medalj

Esbjörn mottar medaljen ur HKH Carl XVI Gustavs hand vid ceremonin på Stockholms slott.

Esbjörn Hogmark blev den 16 juni i år tilldelad HMK Medalj i femte storleken med högblått band ”för framstående insatser som riksspelman och nyckelharpebyggare” på en ceremoni på Stockholms slott. Det är oerhört glädjande att Esbjörn tilldelas denna utmärkelse, naturligtvis för honom själv och hans närmaste, men också för hela nyckelharpsvärlden. Han är verkligen väl förtjänt av erkännandet och uppmärksamheten efter det att han under många år träget och envist har arbetat med vårt instrument.

Esbjörn är riksspelman efter att han spelat upp och fått silver i Västerås 1983. Han är idag en av de främsta uttolkarna och traditionsbärarna vad gäller Eric Sahlströms låtar och besitter stor spelskicklighet och kunskap om just den musiken. Liksom många andra var han en av dem som besökte och spelade med och in Eric medan han ännu levde. Esbjörn gjorde detta med sedvanlig noggrannhet och skarpt sinne för detaljer i Erics spelsätt. Detta gör honom idag till en av de viktigaste traditionsbärarna.

Esbjörn är också erkänt en av de skickligaste harpbyggarna i världen. Hans instrument är mycket efterfrågade och det är faktiskt så att om man vill ha en Hogmarkharpa får man ställa sig i kö för att kunna köpa ett av de eftertraktade instrumenten.

Esbjörn är också flitig med att dela med sig av sina kunskaper. Sedan många år leder han kurser i nyckelharpsbygge vid Sahlströminstitutet i Tobo och han har lärt upp en lång rad byggare som gått hans kurser. Han är också initiativtagare till och ledare av byggseminarier och nyckelharpsutställningen vid den årliga nyckelharpsstämman i Österbybruk, en stämma han för övrigt tillsammans med sin bror Sture och andra entusiaster varje år är med och arrangerar. Han har också tagit intiativ till och arrangerat återkommande seminarier för nordiska folkinstrument där spelmän, byggare och forskare från de olika nordiska länderna, med erfarenheter från sina respektive nationella instrument, utbyter kunskaper och erfarenheter.

Som om inte allt ovan vore nog för minst ett par tre medaljer har Esbjörn sedan många år träget arbetat för att nyckelharpan skall bli erkänd av UNESCO, och andra, som immateriellt kulturarv. Esbjörn var med som intiativtagare till Sahlströminstitutet (ESI) och Eric Sahlströms minnesfond. I det arbetet har han jobbat i stort och smått för att ge nyckelharpsutövare av alla sorter en plats att samlas på och där man kan utbyta erfarenheter och skapa just kultur. Inte bara materiella ting som harpor, ritningar och skrifter utan även immateriell kultur- utbyte av musik, tankar och idéer samt att skapa samlingspunkter där olika utövare kan mötas. I arbetet med ESI och privat har han verkligen kämpat för att göra ”nyckelharpan” till imateriellt kulturarv.

Esbjörn är verkligen förtjänt av medaljen men inte bara medaljen, han förtjänar allas våra uppskattning för det han gör. Föreningen vill tillönska honom ett stort grattis!!

Text Jacob Höglund. Foto Sture Hogmark.

Hagsta’stämman i Skåne 20-år

Hagsta’stämman 2015 började redan kl. 10 på förmiddagen den 23 maj med workshops i fiol, sång, dans, barnkurs och nyckelharpa. Nyckelharpskursen hölls utav riksspelman Magnus Holmström och 10 st spelsugna kursdeltagare fick sitt lystmäte. Det lärdes ut två st låtar samt gemensamt spel. Allting avslutades med gemensam lunch för samtliga kursdeltagare, en härligt rykande chili.

Stämman fortsatte med träsko-VM där Peter Pedersen och Eva Johansson tog hem världsmästartiteln. Ett extrapris skänkt av silversmedjan i Klippan vanns utav Ninni Carr. Därefter blev det allspel med 200 spelmän.

Senare på dagen avlöste konserterna varann. Först ut var Kapell Karamell, en rätt så ny folkmusikgrupp som spelar traditionell folkmusik på fiol, nyckelharpa, gitarr och slagverk. Sen var det dags för de riktigt tunga gardet, Skäggmanslaget, att äntra scenen. Det blev en riktig nostalgitripp. Efter det var det dags för Storis och Limpan att ta över rodret. De bjöd på en mycket bra konsert som många som dansade till. Quilty avslutade det hela i en fullsatt loge.

Hagsta’stämman satte i år ett nytt publikrekord med nära 1000 besökare. Nyckelharpsfolket tackar alla spelmän och publik för i år och önskar väl mött 2016.

Text och foto Patrik Dahlin.

Magnus Holmström lärde ut låter på nyckelharpskursen.

Storis (Magnus Holmström) och Limpan (Tomas Lindberg) på scen.

Järfälla Nyckelharpsgille firar 30 år!

Järfälla Nyckelharpsgille bildades 1985 av några i Järfälla lokalt engagerade nyckelharpsspelare. Idag består Gillet av ett 30-tal aktiva medlemmar. Gillet spelar lika gärna i små som stora konstellationer i Järfälla med omnejd som t ex på den populära och välbesökta Ängsjödagen och Akalladagen.

Nuvarande spelledare är kunnige Boel Oldberg (längst fram till höger på bild) som även var en av initiativtagarna till Gillets bildande. Dessförinnan var Åsa Carlid spelledare under imponerande 10 år vilket i dagsläget är en tredjedel av Gillets verksamma år. Vi har under årens lopp förkovrat oss på kurser med hjälp av många kunniga spelmän, de senaste åren med Cajsa Ekstav, Magnus Holmström, Erik Rydvall m fl. Flertalet medlemmar i Gillet spelar också med i Järfälla Spelmän under ledning av nyckelharpisten Lars Lindkvist. Järfälla Spelmän firar i år 25 årsjubileum.

Till både 10-års och 20-årsjubileumet fick Gillet låtar komponerade av Järfällabon Rolf Esberg varav Jubileumsmarschen är den mest spridda. Vid Gillets 20-års jubileum publicerades boken ”Nyckelpersoner för nyckelharpans framväxt i Järfälla” som innehåller 12 omfattande intervjuer gjorda med personer som har varit betydelsefulla för nyckelharpans bevarande och tradition, inte bara i Järfälla. Till 25-års jubileumet spelade Gillet in en spelmansglad CD ”Gillet.nu” med några av våra favoritlåtar.

30-årsjubiléet firas på lite olika sätt under 2015: Till sommaravslutningen kom Henry Wallin och Ulf Klasén. Ulf var Järfälla Nyckelharpsgilles första ordförande. Under kvällen spelade de en mängd Ceylonlåtar tillsammans med oss. Henrys och Ulfs samspel var underbart att se och höra. Henrys steppkonster imponerade på alla. I slutet av augusti blir det fest tillsammans med gruppen Spelvilda från Kungsängen.

Text Eva-Lotta Carnestedt.
Foto Corinne Wredén och Ylva Berglund.

”Japaner, japaner, japaner...”

Känns citatet igen? Från ett OS-referat av Sven Jerring i Berlin, OS 1936. Fotboll Japan-Sverige 3-2. Finns på nätet för den som är intresserad.

Du, liksom jag som varit runt på stämmor i Uppland, har kunnat konstatera att så många japaner är intresserade av svensk folkmusik och nyckelharpa. Hur kan det komma sig att man reser runt halva jordklotet för att stifta närmare bekantskap med vårt udda nationalinstrument och de låtar vi brukar spela? Och detta gäller i minst lika stor utsträckning amerikaner.

Ämnet har tidigare varit uppe i vår tidning och det finns säkert någon som kan ge en utförlig förklaring till det här fenomenet. Kanske något för en mer djupgående artikel än den jag gjort här.

Min artikel grundar sig först och främst på några av de otaliga bilder jag tagit under senare år. Men den verkliga orsaken till att jag vill skriva just nu är att jag vill tillägna artikeln Lirica Maeda som på Korröstämman fick riksspelmannamärket i brons för spel av uppländska låtar på nyckelharpa. En fantastisk bedrift efter att ha spelat nyckelharpa i bara ett år. Jovisst hon hade först gått ett år på ESI för att spela svensk folkmusik på fiol och sedan ytterligare ett år för att spela enbart nyckelharpa. När terminen var avslutad på ESI flyttade Lirica till ett litet hus intill institutet och bodde där juli månad ut. Lirica deltog också på Ekebyholmskursen utanför Rimbo. Jag och min fru Åsa har haft den äran att ha Lirica hos oss åtskilliga gånger.

Det finns faktiskt en japanska till som lyckats få bronsmärket och det är Michiko Honda. Ni mins kanske hennes videoinlägg från firandet av Eric Sahlströms 100-årsdag 2012 där Michiko berättade att hon grät hela vägen från institutet till flygresan hem. Även hon var hos oss i Gyllby många gånger. Båda damerna kommer enligt egen utsago inom något år att försöka följa upp sina bronsmärken med ett silver. Det som dessa två japanskor har gemensamt är att det lämnade hemlandet för något som de verkligen brann för. Åren i Sverige tillbringades till största delen på ESI där de var väldigt flitiga elever. Med japansk ödmjukhet tog de förutsättningslöst till sig allt vad lärare och andra spelmän i deras omgivning visade dem. En av bilderna visar Lirica på scenen i Vendel spelande de låtar hon tänker spela i Korrö. Framför henne sitter Sigurd Sahlström och undertecknad fotograf (den tomma stolen). Sigurd och jag har gjort allt för att stötta henne med uppmuntrande råd redan under Ekebyholms¬kursen som var direkt efter midsommar.

Text och foto Esbjörn Hogmark

Sho Yamaguchi.

Nya riksspelmän

Louise Bylund spelar för Zorn-märket på Korrö. 2:a från höger står Eva Johansson som har byggt Louises harpa. Foto Marianne Bylund.

Hej! Jag heter Louise Bylund, är 25 år och har spelat nyckelharpa sedan jag var fjorton år. Jag bor för närvarande på Hokkaido i Japan och jobbar med Sverigefrämjande. Med tanke på att jag arbetar på en japansk arbetsplats med japanska värderingar har jag 10 dagar semester per år och inga helgdagar (vilket är speciellt även för Japan). Jag lyckades dock förhandla mig till en månad tjänstledigt så jag kunde åka hem till Sverige för att umgås med vänner, spela på spelmansstämmor och för att testa att spela upp för Zornmärket i Korrö.

Hur hamnade jag i Japan från början? Jo, mina föräldrar åkte till Japan på folkdansresa på 80-talet och träffade japaner som dansar svensk gammaldans och folkdans (ja, ni läste rätt!). De blev så pass sålda på Japan att de regelbundet återvände på semester. När jag var 6 månader åkte jag till Japan för första gången därefter följde jag med ett antal gånger på skolloven vilket resulterade i att jag blev intresserad av Japan och bestämde mig för att jag efter gymnasiet skulle studera japanologi på Stockholms Universitet 2008-2013 med två års uppehåll för att studera på Sophia University i Tokyo 2010-2012. Hösten efter det att jag tog examen gjorde jag ett halvårs praktik på Press, Informations- och Kultursektionen på svenska ambassaden i Tokyo innan jag flyttade till Hokkaido mars 2014 för att jobba med Sverigefrämjande på Swedish Center Foundation.

För att återgå till spelandet, ville jag börja spela nyckelharpa när jag flyttade till Sverige vid 11-års ålder (jag är född i Australien och uppvuxen i Iran och Ukraina genom mammas jobb). Då folkmusikvärlden var ny för mig visste jag inte vart jag skulle vända mig för att hitta en lärare och efter tre år hittade jag äntligen en lärare och började spela för Boel Oldberg.

Jag är otroligt glad över att jag lyckades med Zornmärkesuppspelningen i år trots oro över hur det skulle gå med tanke på att jag inte hade varit tillbaka till Sverige på länge. En annan sak som kändes extra speciellt i år var att Bengt Andersson som byggt min nyckelharpa närvarade både när jag fick resultatet och på själva utdelningen. Jag hoppas att detta kvitto på mitt spel kommer att förbättra möjligheterna att fortsätta mitt arbete med att främja Sverige och framför allt att ha kulturella samarbeten genom musiken.

Louise Bylund, nybliven riksspelman

Jag spelade upp med tre låtar som spelats på gammelharpa - två Lövstalåtar efter min viktigaste förebild, Riksspelman Björn Björn, och en låt som finns upptecknad efter skolläraren och orgelnisten Nils Gustav Sundelius i Tierp. Låtarna har jag försökt tolka utifrån silverbasharpans många möjligheter till variation i stil, men där stadig takt är vägledande.

Jag förknippade länge gammelharpan med Gotland, där jag först hörde den när jag var liten. Min mamma spelar gammelharpa, och vi som håller på med musik på ovanliga instrument vet hur viktigt det är att det finns förebilder nära till hands. Ju mer jag har spelat gammelharpa ju större framstår skillnaden gentemot modern, treradig harpa. Jag jämför hellre min musik med andra borduninstrument som lira och säckpipa, än med fiol och modern nyckelharpa.

Thor Pleijel, Mölnbo, riksspelman på kontrabas

Louise Bylund, Lirica Maeda, Thor Pleijel och Einar Zethelius.

Lirica Maeda, bronsmärke på kromatisk nyckelharpa, t.v.

Bengt Erlingsson, Köpingsvik på Öland, bronsmärke på nyckelharpa. Foto Per-Ulf Allmo.

Albin Karlsson, Gimo, bronsmärke på Silverbas.

Spelträff i Bohuslän

Torsdagen den 30/7 träffades några nyckelharpsspelande västkustbor i Svälte Stolterud utanför Uddevalla för att spela och utbyta erfarenheter. Föreningens ordförande, som är sommarbohuslänning, fick också vara med. Nyckelharpan är inte så vanlig i den västsvenska spelmanstraditionen där fiolen är huvudinstrumentet. Eftersom låtarna inte är gjorda för nyckelharpa så kan det uppstå speltekniska problem då låtar som funkar fint på fiol skall framföras. Den bohuslänska traditionen är också full av låtar som skall spelas i ganska hastigt tempo.

Det spelades en blandning av västkustlåtar och låtar från den traditionella nyckelharpsrepertoaren. Församlingen som träffades var en blandning av erfarna musiker och de som nyligen börjat spela och eftermiddagen avlöpte i en rasande fart under gemytlig samvaro. Rätt som det var var det kväll och dags för uppbrott. Ett stort tack till Paula Holmgren som ordnade träffen och som stod för magnifikt värdskap i sitt vackra hem.

Medverkande vid spelträffen var: Ingemar Holm, Paula Holmgren, Mia Ådin och hennes elev Joel, Ove Kilborn, Bengt Blomberg och Jacob Höglund (foto).

omskriven efter P.O Nyman
samt förslag 2:a
Herman Larsson jan.-99

De Geers polska

Spelad av Gustav Gustavsson
Knypplan

De Geerposlkan i G-dur, efter Gustav Gustavsson, Knypplan.

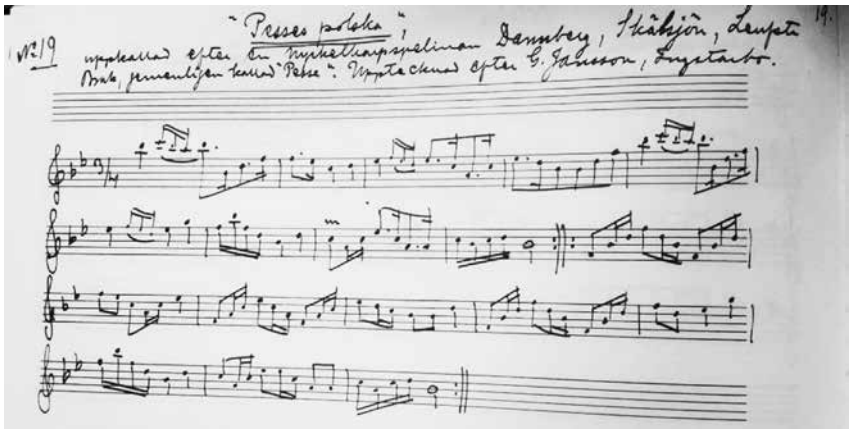

Noter från Lövstasamlingarna (vol. 1).

Excellensen Carl de Geers eller Pesses polska?

Många spelar ”de Geer polskan” från Lövstabruk. Den där som låter som en menuett av Boccherini i början (se notutskrifter här bredvid). Den finns uppteckнad som ”Slängpolska (de Geer) i G-dur av Ulla Carin Libert i den röda boken ”Roslagslåtar” utgiven av Henry och Birgitta Wallin 1993. Ceylon Wallin spelade låten i den tonarten och Henry har fortsatt med det. Jag har också hört och sett Henry lägga till ett par extratakter Boccherini i omtaget då han uppträder. Det vanliga är att låten spelas ungefär som Ceylon spelade. Här bredvid finns noter med en första och andrastämma i G-dur som jag hittade på nätet för ett antal år sedan. Uppteckningen är gjord av P-O Nyman efter Gustav Gustavsson i Knypplan och den här presenterade varianten är tämligen lik den som vanligen spelas.

Det finns flera andra låtar som benämns vara ”en de Geer polska” och det råder en viss förvirring över vad som avses med låtnamnet. Anledningen till att just den här låten skulle vara en ”de Geer polska” uppges vara att baronen tyckte så mycket om den att han begärde att den skulle spelas flera gånger under midsommarfestlighterna på Lövstabruks herrgård.

Min spelkompis Per-Olof Österholm har då vi spelat den här låten, påpekat att den också kallats för Pesses polska. Pesse eller de Geer? I Lövstasamlingarna (vol. 1) där uppteckningarna gjordes av amanuensen Gunnar Norlén omkring 1915 finns låten uppteckнad som ”Pesses polska” (nr. 19). Pesse hette Dannberg i efternamn och kom från Skälsjön vid Lövstabruk. Norlén uppteckнade polskan efter häradsdomaren Gustav Jansson från Ingstarbo, beläget mellan Tobo och Lövstabruk, inte långt från Skälsjön. Jansson torde ha deltagit i och spelat på midsommarfesterna på Lövstabruk. Samma uppteckning finns också i Ruben Liljefors ”Upländsk folkmusik ur Uplands nations samlingar” utgiven på Abraham Lundquists musikförlag i Stockholm år 1929 som nummer 46 och där kallas låten ”Excellensen Carl de Geers polska”. Här anges den spelad av häradsdomare Gustaf Jansson i Österlövsta (den socken till vilken Ingstarbo hör). Det rör sig alltså om samma häradsdomare som ovan och vi talar om en och samma uppteckning, den gjord av Norlén 1915.

Kanske var det så att låten, där den första reprisen tagen från Boccherinimenuetten, spelats i och omkring Lövstabruk som slängpolska, bland annat av Pesse. Eftersom Carl de Geer gillade låten fick den sedermera namnet ”de Geer”. För att krångla till sakernas tillstånd så anges att en helt annan låt, nr. 56 i Lövstasamlingen, också uppteckнad efter Gustav Jansson, kallas för ”Karl de Geers polska” men, i Lövstasamlingen kallas alltså den polska som vanligen kallas för ”de Geerpolskan” för ”Pesses polska”.

Det finns ytterligare en kuriositet runt den här låten. I Lövstasamlingarna (och Uplands nations samlingar) är den uppteckнad i B-dur (två b-förtecken). Kan det ha blivit fel i uppteckningen? Så här skriver i Norlén i sitt förord till Lövstasamlingarna: ”När i denna samling flera tonarter förekomma, beror det dels på, att transponeringen ofta för omväxlingens skull föreslagits, och dels därpå, att nyckelharporna ofta stått så mycket för lågt, att spelmannen, istället för att spela i C-dur, faktiskt spelat i B-dur”.

Jag har prövat att spela låten med både två b-förtecken, som det står angivet i Lövstasamlingen, och i C. Det funkar fint i C, både på treradig kromatisk och silverbasharpa. Andra reprisen blir till och med lite lättare än i G-dur. I B-dur så funkar det på treradig kromatisk harpa. Greppen påminner en del om låtar som Byss-Calle polskan ”Storsvarten”, Oscar Larssons ”Sågfallet” eller Eric Sahlströms ”Trollrikepolska”. På min silverbas blir det däremot krångligt då denna är ”Tierpskopplad” (tonen E på C-strängen ligger i översta raden och Ciss på A-strängen i andra raden). Dessutom ligger tonen Ess (Diss) på A-strängen på en dubbelkopplad nyckel (med Fiss på C-strängen) i andra raden. Om Gustav Jansson spelade på en sådan silverbas som jag har, så tror jag mer på teorin att hans harpa var för lågt stämd och att han egentligen spelade i C. Men, både Oscar Larsson och Eric Sahlström började ju spela på silverbas och många av deras låtar går i b-tonarter (F och B-dur). Hursom, F-dur funkar på min silverbas men B-dur blir för krångligt, dessutom klingar det disharmoniskt då man samtidigt drar på spelsträngarna och bordunerna.

I notboken efter organisten Mats Wesslén i Österlövsta så står ”de Geer polskan” i C- dur. En snarlik polska efter Anders Eriksson Moberg från Älvros, Härjedalen (se: http://www.folkwiki.se/Musik/444) är också uppteckнad i C. Dock: ”Myr-Hans polska” från Alfta i Gästrikland står i G-dur och även den är mycket lik ”De Geer polskan” från Uppland. Vi har alltså att göra med en vida spridd melodi som kanske spelats i många olika tonarter. Man kan undra varifrån Boccherini fick melodin?

Jacob Höglund

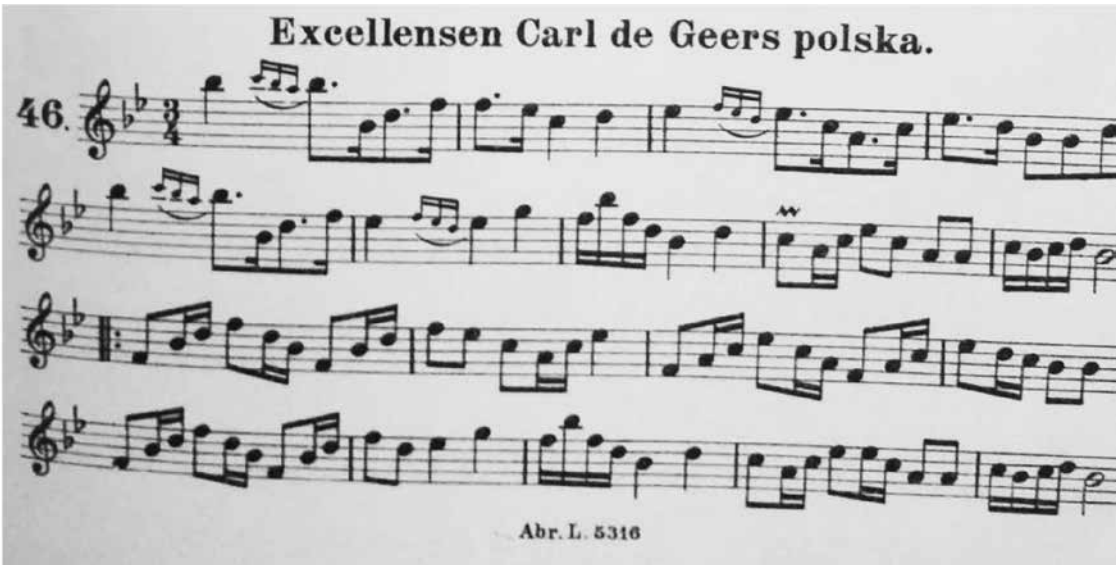

Noter från Uplands Nations Folkmusiksamlingar.

Föreningen Nyckelharpan, c/o Höglund
Övre Slottsgatan 14A, 753 10 Uppsala

Nyckelharpan och vallonsmide – på Tobo Bruk

Föredrag om och demonstration av nyckelharpan,
ett av vårt lands finaste kulturarv samt föredrag om vallon-smide, hur det fungerade i stort och smått inom de norduppländska vallonbruken.

Baron Louise de Geer, vallonsk-nederländsk-svensk köpman och industriidkare, ofta kallad "den svenska industrins fader", ville gärna höra nyckelharpsmusik när han kom till Sverige 1627. Nyckelharpan är en svensk innovation som i takt med tidens musikideal pietetsfullt förändrats under 400 år. Instrumentet har använts flitigt av såväl svenska bönder, hantverkare som invandrade valloner. Eric Sahlström var en i raden av skickliga spelmän och instrumentmakare som såg till att instrumentet överlevde. Hasse Gille var en annan.

Under dagen kan du få lyssna på presentationer om nyckelharpan, hur den har byggts och spelats under 400 år och hur den nu är på väg upp på UNESCOs lista över immateriella kulturarv. Du får också lyssna till föredrag om vad vallonerna egentligen gjorde i våra smedjor. Vi kunde ju smida långt innan de kom till Sverige. Vad var det man tillförde? Du kommer också att få ta del av vad som händer på Eric Sahlström Institutet, Sveriges första och hittills enda nationella folkmusikinstitut. Avslutningsvis kan den som så önskar följa med på en rundvandring i Tobo bruk för att se vad som finns kvar av de gamla bruksbyggnaderna och resterna av en masugn.

Föredrag hålls av Esbjörn Hogmark, Per-Ulf Allmo, David Eriksson, Sture Hogmark, Esbjörn Hogmark och Karl-Gunnar Marklund.

Tid och plats: Söndag den 13 september på ESI, kl. 13.00 – 16.00.
Kaffe serveras kl. 14.30-15.00.

Reservation för ändringar

Oktoberstämman 2015

Sveriges äldsta spelmansstämma, från 1945

Foto: Esbjörn Hogmark

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET

Uppsala Konsert Kongress

KULTURENS KMH

Arrangör:
Uplands Spelmansförbund i samarbete med UKK, ESI, KMH och V-Dala

Foto: Esbjörn Hogmark

Välkommen till Uppsala Konsert & Kongress
lördagen 24 oktober kl. 13.00–01.00
Portarna öppnar 12.00

Jubileumskonsert
Hjort Anders 150 år
med bland andra Per Gudmundsson, Anders Bjernulf, Erika Lindgren, Robert och Bosse Larsson

19.00–ca 21, konsert i Stora Salen med
Magnus Stinnerbom

Jubileumskonsert
Gås-Anders 200 år

Bland medverkande i övriga evenemang märks Reidar Hammarsten, David Eriksson, Britta Röjås, Gunnar Ternhag, Pers Alexander Olsson, Cajsa Ekstav, Jeanette Evansson, Anette Thorsheim, Eric Sahlström Institutet, Kungliga Musikhögskolan, Upplands Låtverkstad

Konferencier under em: Jacke Sjödin

Dans till Leksands, Örebro, Täby, Gås-Anders och V-Dala Spelmanslag samt Söndagsorkestern

Kurser & stugor i visor, nyckelharpa, fiol och gitarr. *Instruktioner och workshop* i dans

Prova-på att spela nyckelharpa
Demo av nyckelharpstillverkning
Fotoutställning om nyckelharpskurserna i Österbybruk

Sillunch med snapsvisor från kl. 13.30

Inträde *Enbart Oktoberstämman*: spelmän 80 kr, övriga 180 kr, upp till 15 år gratis. *Stämman med Stinnerbomkonserten*: spelmän 200 kr, övriga 300 kr, upp till 15 år 120 kr

Preliminärt program: www.uplandsspel.se

Förstämma 23/10 kl18.30 på Drabanten, Bangårdsgatan 13. Buskspel, dans, spellista, servering. Fri entré.